

УДК 351

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.83.2.19>

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ РЕЖИМ ВОЄНОГО СТАНУ

Безкровний Ю.А.,
аспірант юридичного факультету
Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна,
ORCID: 0009-0007-2201-9190
e-mail: bezkrovniy@karazin.ua

Безкровний Ю.А. Адміністративно-правовий режим воєнного стану.

На даний момент в Україні діє режим воєнного стану. Історично відомо, що військові конфлікти різного характеру і масштабу з давніх-давен стали невід'ємною ознакою еволюції людства. А тому у давнину війна була нормальним, природним станом народів, тоді як мир – станом випадковим. Людство стало більше сприймати цінність життя. Але, у XXI столітті Україна зіштовхнулася з подіями, які у наш час, здавалося, є неприпустими і у багатьох громадян виникає питання, що ж являє собою режим воєнного стану, які його основні аспекти, враховуючи їх суттєві наслідки для нормальної життєдіяльності населення.

Воєнний стан – це особливий правовий режим, що вводиться на території України або в окремих її місцевостях, що надає військовому командуванню, органам державної влади, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування певних повноважень, необхідних для відвернення потенційної загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки у межах країни. Уведення воєнного стану пов'язане з проведенням певних правових процедур, передбачених національним законодавством. Запровадження воєнного стану здійснюється вищими органами влади держави. Законом України № 389-VIII «Про правовий режим воєнного стану» встановлюється порядок уведення воєнного стану в Україні. Пропозиції щодо введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях на розгляд Президентіві України подає Рада національної безпеки і оборони України.

У зв'язку із введенням в Україні воєнного стану тимчасово, на період дії правового режиму воєнного стану, можуть обмежуватися конституційні права і свободи людини і громадянина, передбачені статтями 30-34, 38, 39, 41-44, 53 Конституції України, а також вводиться тимчасові обмеження прав і законних інтересів юридичних осіб у межах та обсязі, що необхідні для забезпечення можливості запровадження та здійснення заходів правового режиму воєнного стану, які передбачені частиною першою статті 8 Закону України «Про правовий режим воєнного стану». Таким чином, у разі введення правового режиму воєнного стану, можуть бути застосовані суттєві обмеження прав як фізичних так і юридичних осіб. Проте такі обмеження можуть відбуватися виключено в межах тимчасових обмежень конституційних прав і свобод людини і громадянина, а також прав і законних інтересів юридичних осіб, передбачених указом Президента України про введення воєнного стану.

Тому у випадку початку процедури запровадження правового режиму воєнного стану, як це відбулося в Україні, інформація щодо особливостей та основних аспектів даного режиму є актуальною та важливою.

Ключові слова: адміністративно-правовий режим, режим воєнного стану, конституційні права та обов'язки, орган державної влади, заходи правового режиму, повноваження, рішення.

Bezkrvniy Y.A. Administrative and legal regime of martial law.

Currently, Ukraine is under martial law. Historically, it is known that military conflicts of various nature and scale have become an integral feature of the evolution of mankind since ancient times. And therefore, in ancient times, war was a normal, natural state of nations, while peace was an accidental state. Humanity has become more aware of the value of life. However, in the 21st century, Ukraine faced events that, in our time, seemed to be unacceptable, and many citizens have the question of what the

martial law regime is, what are its main aspects, taking into account their significant consequences for the normal life of the population.

Martial law is a special legal regime introduced on the territory of Ukraine or in some of its localities, which gives the military command, state authorities, military administrations and local self-government bodies certain powers necessary to avert a potential threat, repel armed aggression and ensure national security within countries. The introduction of martial law is associated with the implementation of certain legal procedures provided for by national legislation. The introduction of martial law is carried out by the highest authorities of the state. Law of Ukraine No. 389-VIII «On the Legal Regime of Martial Law» establishes the procedure for introducing martial law in Ukraine. The National Security and Defense Council of Ukraine submits proposals for the introduction of martial law in Ukraine or in some of its localities for consideration by the President of Ukraine.

In connection with the introduction of martial law in Ukraine, the constitutional rights and freedoms of a person and a citizen, provided for in Articles 30-34, 38, 39, 41-44, 53 of the Constitution of Ukraine, may be temporarily limited for the period of the legal regime of martial law, as well as to introduce temporary restrictions on the rights and legal interests of legal entities within the limits and to the extent necessary to ensure the possibility of introducing and carrying out measures of the legal regime of martial law, which are provided for by the first part of Article 8 of the Law of Ukraine «On the Legal Regime of Martial Law».

Thus, in the event of the introduction of a legal regime of martial law, significant restrictions on the rights of both individuals and legal entities may be applied. However, such restrictions may occur except within the limits of temporary restrictions on the constitutional rights and freedoms of a person and a citizen, as well as the rights and legal interests of legal entities, provided for by the decree of the President of Ukraine on the introduction of martial law.

Therefore, in the case of the initiation of the procedure for the introduction of the legal regime of martial law, as it happened in Ukraine, information on the features and main aspects of this regime is relevant and important.

Key words: administrative-legal regime, martial law regime, constitutional rights and obligations, state authority, legal regime measures, powers, decisions.

Постановка проблеми. Впровадження режиму воєнного стану ставить на передній план як питання забезпечення безпеки та оборони, так і захист прав і свобод громадян у період кризового стану. Воєнний стан, як спеціальний правовий режим, характеризується перетворенням функцій держави, влади та механізмів їх взаємодії. У той же час, важливим моментом є забезпечення збалансованості між обмеженням окремих прав і свобод громадян та забезпеченням їх необхідних потреб у цей важливий для держави період. Тому, зважаючи на вище сказане, дане дослідження особливостей адміністративно-правового режиму воєнного стану є своєчасним та актуальним.

Стан опрацювання. Особливості адміністративно-правового режиму воєнного стану висвітлені у працях окремих українських науковців. Зокрема, вивчення даного питання займалися: Кириченко С.О., Кравець Є.Я., Лобко М.М., Носевич Н.Р., Повалена М.В., Мінка Т.П. та інші.

Метою цієї статті є на основі проведеного аналізу положень вітчизняного законодавства з'ясувати основні аспекти адміністративно-правового режиму воєнного стану.

Виклад основного матеріалу. Ніхто у ХХІ столітті не міг навіть уявити, що наша держава, суспільство опиниться в такій важкій ситуації, що всім нам доведеться відчувати найбільшу загрозу, а саме загрозу втрати держави. При цьому, як відразу зміниться життя, можливості та обов'язки. Реакцією на ці події був Указ Президента України про введення в Україні воєнного стану [1].

Одразу ж почали виникати питання щодо особливостей дії правового режиму воєнного стану. Адміністративно-правові режими є складовою і необхідною умовою життєдіяльності суспільства, а їх забезпечення є невід'ємною частиною управлінської функції держави. Даному питанню завжди приділялось достатньо уваги через суттєвий вплив на суспільне життя населення, на можливість здійснювати обов'язки та реалізовувати свої права у будь якій сфері життєдіяльності.

При цьому треба зауважити, що ключовим тут є термін саме «адміністративно-правовий режим» та особливості, а також вимоги щодо його встановлення. У науці існують різні тлумачення поняття адміністративно-правового режиму. Слід розглянути критерії або, навіть, вимоги, що включаються у зміст адміністративно-правового режиму: 1) мета встановлення; 2) імперативний метод правового регулювання; 3) особливість адміністративного законодавства, яке характери-

зується наявністю великої кількості правових норм, що закріплюють «режимні правила»; 4) наявність спеціальних державних органів для реалізації мети режиму; 5) відповідальність за порушення норм адміністративно-правового режиму; 6) особливі адміністративно-правові засоби встановлення і форми виникнення прав та обов'язків, способів юридичного впливу, захисту прав; 7) визначення просторово-часових рамок дії адміністративно-правового режиму [2].

Потрібно зазначити, що відсутність хоча б однієї вимоги виключає законне введення режиму на конкретній території, тобто всі вказані критерії є обов'язковими і розкривають зміст того чи іншого режиму.

Ключовим нормативним актом, який регулює питання відповідного стану, є Закон України «Про правовий режим воєнного стану» № 389-VIII [3]. Так, у ньому визначено зміст правового режиму воєнного стану, порядок його введення і скасування, правові основи діяльності органів державної влади, військового командування, військових адміністрацій, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій в умовах воєнного стану, забезпечення прав і свобод людини та громадянина, а також прав і законних інтересів юридичних осіб.

Воєнний стан – це особливий правовий режим, що вводиться на території України або в окремих її місцевостях, підставами введення якого є: збройна агресія іншої країни; загроза нападу; небезпека державної незалежності України; небезпека територіальній цілісності держави. Мета введення режиму воєнного стану – відвернення загрози, відсіч збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності. Визначення «збройної агресії» дається у ст. 1 Закону України «Про оборону України» – це застосування іншою державою або групою держав збройної сили проти України [4].

Порядок введення воєнного стану згідно зі ст. 5 Закону «Про воєнний стан» включає: 1) подання Радою національної безпеки і оборони України пропозицій Президенту України; 2) їх розгляд; 3) видання (у разі необхідності введення воєнного стану) указу; 4) негайне звернення Президента України до Верховної Ради України щодо його затвердження, з одночасним поданням відповідного проекту закону; 5) затвердження указу Верховною Радою України; 6) негайне оголошення указу через засоби масової інформації або оприлюднення в інший спосіб (офіційне оприлюднення здійснюється разом із законом щодо затвердження указу). Щодо просторово-часових меж, то це є складним питанням, адже можна визначити лише вищу планку часу - до відвернення загрози, відсічі збройної агресії – конкретну дату та час неможливо. На разі, дію режиму воєнного стану був подовжений неодноразово.

Дія воєнного стану на всій території України або в окремих її місцевостях припиняється після закінчення строку, на який його було уведено. До закінчення строку, на який було уведено воєнний стан, та за умови усунення загрози нападу чи небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності Президент України може прийняти указ про скасування воєнного стану на всій території України або в окремих її місцевостях, про що має бути негайно оголошено через засоби масової інформації.

Адміністративно-правовий режим воєнного стану є особливим видом, що відноситься до надзвичайних. Його дія пов'язана з обмеженням права і свободи, а також вводиться особливий порядок здійснення окремих видів конституційних прав і свобод.

У період дії воєнного стану можливо впровадження наступних дій:

а) запровадження комендантської години. Комендантська година – це заборона у певний час доби і на певний час перебувати на вулицях і в громадських місцях мешканцям певного населеного пункту з метою встановлення і підтримки громадського порядку;

б) обмеження/заборона в'їзд чи виїзд з міста, району чи області.

Постановою Кабінету Міністрів України від 29 грудня 2021 р. № 1455 затверджено «Порядок встановлення особливого режиму в'їзду і виїзду, обмеження свободи пересування громадян, іноземців та осіб без громадянства, а також руху транспортних засобів в Україні або в окремих її місцевостях, де введено воєнний стан»;

в) обмеження прав людини.

У зв'язку із введенням в Україні воєнного стану можуть обмежуватися конституційні права і свободи людини і громадянина. Тимчасові обмеження стосуються не лише прав фізичних осіб, але і, певним чином, законних інтересів юридичних осіб, виключно у спосіб та межах, що необхідні для забезпечення можливості запровадження та здійснення заходів правового режиму воєнного стану;

г) створення військових адміністрацій.

Згідно зі ст. 4 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» на територіях, на яких введено воєнний стан, створюються військові адміністрації для забезпечення, разом із військовим командуванням, здійснення заходів правового режиму воєнного стану, оборони, цивільного захисту, громадського порядку та безпеки, охорони прав, свобод і законних інтересів громадян. Відповідне рішення про утворення військових адміністрацій приймається Президентом України за поданням обласних державних адміністрацій або військового командування;

д) проводити евакуацію населення.

Задля гарантування безпечної евакуації громадян із районів бойових дій, керівництвом України від початку вторгнення російських військ постійно ведуться перемовини щодо організації та надання гуманітарних коридорів. Крім цього, населенню щоденно доводиться порядок евакуації та інша необхідна інформація, що може допомогти безпечно виїхати й отримати допомогу.

Крім цього, зміни стосуються багатьох сфер: трудового, податкового, цивільного та процесуального законодавства, а також створюється нове законодавство, нормами якого регулюються певні сфери під час дії режиму воєнного стану.

Безпосередньо, юридичною політичною та соціальною підставою обмеження прав і свобод людини в загальному розумінні можна вважати глобальну загрозу національним інтересам країни, що можуть порушити нормальний розвиток суспільства, устрій держави тощо. Права та інтереси людини, що обмежуються під час дії воєнного стану визначені лише єдиними правовим актом в державі – Указом Президента України «Про введення воєнного стану». Законодавець також зазначає, що це вичерпний перелік конституційних прав і свобод людини і громадянина, які тимчасово обмежуються у зв'язку з введенням воєнного стану із зазначенням строку дії цих обмежень, а також тимчасові обмеження прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень [5].

А тому, можемо визначити, що права та свободи людини є найвищою цінністю держави. Проте в умовах війни, задля підтримання безпеки та функціонування держави деякі права та інтереси можуть обмежуватися під час введення особливого правового режиму – дії воєнного стану. В той же час, дані обмеження визначені виключно законодавством та не можуть бути підставою для протиправної поведінки відносно людини, застосування тортур, жорстокого чи принижуючого людську гідність поводження або покарання.

Висновок. Введення воєнного стану кличе за собою багато обмежень, заборон та нових порядків, хоч з цим і складно звикнути, але ми мусимо дотримуватися всіх вимог заради нашої безпеки та перемоги.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24 лютого 2022 р. № 64/2022 (зі змінами) / Президент України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#n2>.
2. Адміністративне право: навч. посіб. / О.І. Остапенко, З.Р. Кісіль, М.В. Ковалів, Р.В. Кісіль. К.: Всеукраїнська асоціація видавців «Правова єдність», 2008. С. 511.
3. Закон України «Про правовий режим воєнного стану» № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>.
4. Про оборону України: Закон України від 6 грудня 1991 р. № 1932-XII / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-12#Text>.
5. Єдаменко Є.А. Особливості забезпечення захисту прав та інтересів людини в Україні в умовах воєнного стану. URL: http://www.lsej.org.ua/6_2023/14.pdf.